

Intervju sa Mehmedom Halilovićem, novinarom i stručnjakom za medijsko pravo

I NOVINARI SU LJUDI

Kristina Ljevak

Posljedice tranzicije odrazile su se i na medijsku sferu društva. Nakon svojevremenog ulaganja novca u velike medijske projekte koji nisu ostvarili očekivane rezultate, strani donatori se danas povlače i ulažu isključivo u one koji zaista istražuju i doprinose demokratizaciji zemlje, smatra naš sagovornik Mehmed Halilović, sa kojim smo razgovarali o profesionalnim standardima i podizanju rejtinga profesije.

Media plan: Često za sve izgovor pronalazimo u ratu i teškom periodu u proteklih 20 godina. Kada se sjetimo ratnohuškačke retorike i govora mržnje možda se neke stvari i jesu promijenile nabolje, ali možemo li uopšte biti zadovoljni?

Mehmed Halilović: Mislim da ne možemo biti sasvim zadovoljni iako, naravno, ima napretka. Govor mržnje je i danas prisutan na javnoj sceni, iako, naravno, u javnosti i medijima često postoji nerazumijevanje govora mržnje. Sve ono što se danas kvalifikuje kao govor mržnje nije ustvari govor mržnje nego je često u pitanju huškački govor koji ne mora formalno biti govor mržnje prema onome kako je on definisan u dokumentima Vijeća Evrope i Evropskog suda, ali jeste često govor koji sadrži klevete, uvrede i, u svakom slučaju, nije u skladu sa profesionalnim standardima ako govorimo o medijima niti je u skladu sa nekim profesionalnim normama važećim za sve prisutne ili sve aktivne sudionike na javnoj sceni. Mislim da danas govora mržnje čak ima više na političkoj javnoj sceni nego u medijima. Mediji su samo prenosioci.

Media plan: Od rata pa otprilike do 2010. godine provedeno je niz istraživanja i preporuka u vezi sa korektnim, fer i profesionalnim izvještavanjem. Od 2010. pa do danas jako ih malo možemo naći. Šta nam to govori? Da smo digli ruke od profesije ili da jednostavno nema dovoljno sredstava za takvu vrstu istraživanja?

Mehmed Halilović: Kad su u pitanju same preporuke imamo ih i previše. Imamo i kodekse, samo bismo ih trebali implementirati. Zašto nema više istraživanja ili ih ima nedovoljno u odnosu na vrijeme od prije tri, pet ili deset godina? To je vjerovatno jednostavno promjena stanja i rezultat neke vrste povlačenja stranih donatora iz Bosne i Hercegovine. To se vrlo lako osjeti na medijskoj sceni. Neposredno iza rata strani donatori su bili vrlo prisutni, pomagali su određene projekte, u neke projekte su uložili ogromne novce, ti projekti su propali, najčešće su to bile

loše investicije, da ne spominjem sada neke televizije, neke novine u koje su se ulagale jako velike sume novca... Danas su strani donatori prisutni u mnogo manjoj mjeri i fokusirani su na određene projekte, što je u principu jako dobro jer treba podržavati one koji zaista žele da istražuju, koji žele da se drže profesionalnih normi i koji mogu doprinijeti demokratskom razvoju zemlje i zemlji u cjelini.

Media plan: Kako uopšte u duboko podijeljenoj zemlji kakva je Bosna i Hercegovina očekivati jedan visok stepen etičnosti i profesionalizma kada govorimo o medijskom izvještavanju?

Mehmed Halilović: Vrlo kratak odgovor - teško, skoro nemoguće - ali to ne znači da se ne vrijedi boriti. Mislim da ljudi koji se bore za uspostavljanje profesionalnih standarda za podizanje rejtinga profesije rade u vlastitom interesu i interesu profesije i, naravno, interesu javnosti. Vrijedi podržavati takve napore, vrijedi se boriti za takve principe jer to su principi koji mogu predstavljati i ličnu satisfakciju svakome ko se u to uključi, a naravno, mogu donijeti i opće dobro za cijelu zajednicu. Istina, Bosna i Hercegovina je potpuno podijeljeno, razbijeno društvo. Nažalost, istina je da političari i političke partije i danas rade na tome, neke više neke manje. Teško se boriti u takvoj situaciji ali to još uvijek ne znači da se treba povući iz takve borbe i da se ne vrijedi boriti za te principe. Nažalost, moram reći, nisu svi novinari opredijeljeni za to. Činjenica da mi danas imamo pet ili šest, ili ko zna koliko novinarskih organizacija, govori o toj podjeli. Budući da je većina njih formirana na nekoj drugoj osnovi a ne onoj profesionalnoj, vidimo prekično da se oglašavaju i da štite profesiju samo jedna ili eventualno dvije organizacije. Ostalih nema, one su prisutne samo na papiru. Mislim da je to velika zabluda za novinare koji su članovi takvih organizacija.

Media plan: Kada pogledamo taj period od rata pa recimo opet do 2010. vodeća novinarska imena, novinari i novinarka koji su pisali neke važne tekstove, danas se ne bave novinarstvom ili, u krajnjem slučaju, pišu kolumne za neke portale. Govori li i to o situaciji na medijskoj sceni u Bosni i Hercegovini: da su oni, zaista profesionalni, odustali od klasičnog novinarstva?

Mehmed Halilović: Pa dobro, to je nešto što je i ranije bilo prisutno. I novinari su ljudi. I naravno da će neki od njih prihvatiti neke bolje ponude. Danas imate puno novinara koji rade kao PR službenici ili koji su otišli u politiku, političke organizacije ili su u nekim velikim firmama, iako mi, nažalost, velikih firmi više nemamo, upropastili smo ih... Imate novinara koji ne pišu za domaće medije nego pišu za neke strane medije i to je proces koji se odvija. Istovremeno su otvorena vrata i za neke nove generacije u kojima prepoznajem pa ne baš tako mali broj onih koji su zaista zainteresovani da postanu dobri novinari, koji se pokušavaju pridržavati profesionalnih standarda ali koji imaju velikih teškoća jer nemaju dovoljno razumijevanja u vlastitim redakcijama i pogotovo nemaju razumijevanja i podršku od vlasnika medija. Čini mi se da danas

političke partije i vlasnici medija diktiraju kvalitet ili nekvalitet medijske scene u Bosni i Hercegovini. Naravno, zbog vlastitih potreba.

Media plan: Šta je teže podnositi, ekonomske pritiske, odnosno pritiske vlasnika medija, ili ove političke? Ili oni često dolaze jedan sa drugim podruku?

Mehmed Halilović: Oni su udruženi u najvećem broju slučajeva. Ekonomski pritisci, kad bi bili samo ekonomski, još bi se i nekako mogli podnositi, ali su oni uvijek u nekoj kombinaciji, budući da su vlasnici ili sami uključeni u političke procese i dio političkog establišmenta, naravno, podijeljenog u Bosni i Hercegovini, budući da je sve podijeljeno. Ti pritisci su pritisci sa više strana. U svijetu su poznati također pritisci oglašivača prije svega, vlasnika i tako dalje, ali u mnogo manjoj mjeri ili na neki drugačiji, sofisticiraniji način, politički pritisci su prisutni. Kod nas su oni brutalni. Oni su toliko prisutni da to jednostavno praktično onemogućava profesionalni rad novinara.

Media plan: Uprkos svemu tome, istraživanja javnog mnijenja pokazuju da građani i građanke u prvom redu vjeruju medijima, a na posljednjem mjestu predstavnicima vlasti. Je li ta, uslovno rečeno pobjeda medija, posljedica loše konkurencije?

Mehmed Halilović: Jeste, naravno. U pitanju je loša konkurencija, iako ja moram reći da sam vrlo skeptičan i rezervisan kad su u pitanju ankete među građanima u Bosni i Hercegovini. Prvo je istraživanje napravljeno na uzorku od 500 nasumice izabranih ispitanika, pa bi to moglo zadovoljiti neke osnovne standarde takvih statističkih istraživanja ali vrlo jasno mi znamo da u BiH u sličnim anketama i istraživanjima, recimo pred izbore, manje-više svi govore da neće glasati za nacionalne partije a rezultati glasanja daju sasvim drugu sliku. Hoću da kažem da ovo istraživanje nije sasvim pouzdano, da nisam siguran da ljudi zaista vjeruju medijima u toj mjeri, što bi bilo pohvalno, i kažem, vrlo sam rezervisan kad je riječ o jednom takvom rezultatu.

Media plan: Po Vama, koji bi to bili konkretni primjeri prekoračenja ovlaštenja i odgovornosti predstavnika/ca medija kada govorimo o nekoj vrsti zloupotrebe medija?

Mehmed Halilović: Svaki rad u kojem se novinar/ka ne pridržavaju standarda kakvi su uobičajeni u svijetu i koji su uspostavljeni u našim kodeksima koji su zaista vrhunski dokumenti i vodiči za novinare, dakle, svaki takav rad dovodi novinare u poziciju zloupotrebe i to je, nažalost, prisutno. Naravno, najgore su one vrste zloupotreba u kojima se to namjerno radi. Zloupotreba može biti zbog neznanja, nepažnje itd. Ali također i zbog namjernog postupanja na taj način i, nažalost, moram reći da je to kod nas prisutno. Zbog toga imamo tako ogroman broj sudskih slučajeva za klevetu, odnosno tužbi protiv novinara i medija, iako je dio tih postupaka, odnosno dio tih tužbi, i to prilično veliki broj, ustvari samo novi izraz političkog pritiska prema medijima i

prema novinarima. Zbog zloupotreba, zbog neprofesionalnog ponašanja, ima jako puno tužbi protiv novinara i medija, vlasnika medija, kao što ima puno slučajeva koji dolaze u Regulatornu agenciju za komunikacije kad su u pitanju elektronski mediji, odnosno Vijeće za štampu, kad su u pitanju štampani i online mediji. Dio tih tužbi, dio takvih prigovora i zahtjeva protiv medija i novinara ipak predstavlja i vid političkog pritiska na medije.

Media plan: Ponekad se pogrešno protumači sama forma pisanja. Nekada novinari/ke misle da ako pišu vijest ili izvještaje on mora biti profesionalan, bez govora mržnje i kršenja osnovnih postulata profesije, ali kada se piše kolumna i komentar onda misle da tu mogu pisati šta god žele, pa onda kao posljedicu imamo tekstove poput mnogo komentarisano teksta Nikole Pejakovića u Glasu Srpske u kom je pisao o miješanim brakovima kao miješanom mesu i njima kao štetnoj posljedici za društvo. Smiju li kolumnisti/ce sebi dati takva prava?

Mehmed Halilović: Naravno da je to zloupotreba tog žurnalističkog žanra – kolumni. Takvih slučajeva ima, nije to jedini primjer, bilo je i drugih. A još je gora stvar kad su u pitanju informacije koje nisu zasnovane na kodeksima i na osnovnim postulatima ove profesije. Zašto? Zato što su kolumne najčešće objavljene na način da je publici jasno da se radi o ličnom mišljenju. Mi se sa njim možemo slagati i ne slagati, možemo ga kritikovati i izražavati svoje negodovanje ili podržavati, ali to je ipak mišljenje. Informacije, ukoliko su netačne, informacije koje su zasnovane na nekim drugim premisama, pogotovo ako su tako napravljene namjerno ili zbog neprofesionalizma, odnosno nepažnje, predstavljaju veću opasnost utoliko što će dovesti u zabludu publiku. Dovede će čitaoce, gledaoce ili slušaoce u zabludu jer će ih navesti na pogrešne zaključke, dat će im netačne informacije, netačne tvrdnje. Prema tome, takva vrsta novinarskog rada predstavlja čak veću opasnost zato što ona jednostavno dezinformiše publiku, zloupotrebljava ulogu i poziciju medija i novinara.

Media plan: Blagostanje se sigurno neće desiti i nećemo živjeti u zemlji u kojoj će novinari/ke imati visoka primanja i biti zaštićeni od svih oblika uticaja na njih dok se ne desi taj finansijski boljitak. Je li zapravo edukacija prvi i jedini put do izbjegavanja svega onoga o čemu ste govorili?

Mehmed Halilović: Blagostanje je moguće ako se mi sami za njega borimo i izborimo - ako se prepustimo i ako se borimo samo individualno, nema tog blagostanja ni u društvu ni u profesiji ni u redakciji. Ukoliko bi novinari štitili svoju profesiju i izražavali svoju solidarnost na profesionalnim standardima, mislim da bi to doprinijelo ugledu profesije. I onda bih vjerovao u onaj rezultat u onom istraživanju o velikom povjerenju javnosti u ovo što rade mediji i novinari. Sve dok se budemo individualno borili, mi smo usamljeni borci i nemamo velike šanse. Nažalost, nije to samo u ovoj profesiji, to je u cjelini u našem društvu. Dok se civilno društvo ne probudi, dok se javnost u cjelini ne probudi, ne kaže: "Dosta, hoćemo promijeniti stvari!", neće biti napretka.